

A világháború amilyenek én látam. Irta naplója és hivatalos akták alapján *József főherceg* tábornagy. Az aktaszerű anyagot összegyűjtötte és összeállította *vitész Rubinyi Dezső* m. kir. ny. altábornagy. **VII. kötet. Tirol védelme és összeomlás. (1918. július 21. — 1918. november 26.)** 57 darab melléklettel. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia kiadása 1934.

Ez a 669 nyolcadrét oldalas hatalmas könyv utolsó kötete annak a monumentális műnek, amelyet *József királyi herceg*, a nagy hadvezér több éven át összeállított, hogy a világháború teljesen tárgyilagos ismertetésével egykori hős katonáit, magyar nemzetét, sőt az egész művelt világ hadtörténelmi irodalmát megajándékozza. Amíg az első hat kötet négy év küzdelmeit tárgyalja, addig a befejező VII. kötet csak mintegy négy hónap megrázó történetével ismerteti meg az olvasót. Ez is bizonyítja, milyen világot megrendítő események leírása foglaltatik a könyvben.

József királyi herceg vezérezredes 1918. évi júniusi piavei sikertelen támadás után *IV. Károly király* parancsára a tirol-i hadseregarcvonal parancsnokságát vette át, melynek élén addig *Conrad báró* állott. A királyi herceg új beosztásába magával vitte hatalmas fizikai és szellemi erőit, végtelenül gazdag tapasztalatait, vezéri tudását és forró emberi szívét. A tirol-i arcvonal kötelékébe a 10. és 11. hadsereg tartozott vegyes kiegészítésű csapatokkal. Amíg a királyi herceg vezette ezt a két hadsereget, addig *döntő csata* a front

ezen a részen nem történt, helyi küzdelmek azonban, amelyek érzékeny veszteségeket is okoztak, úgyszólván mindennap voltak. Amint *József királyi herceg* átvette a parancsnokságot, miként azt addig is mindég tette, az egész arcvonalon megszemlélte az első vonalban küzdő vitézeit, ha szükséges volt, megváltoztatta az állások vonalát, erős kézzel és megértő jóindulattal pótolta a szervezés addigi hiányait az anyagi ellátás, az egészségügy stb. terén. Egészen bizonyos, hogy a világtörténelemben páratlanul áll az a szemle, amelyet *József királyi herceg* 1918. augusztus 19-én, a — majdnem 4000 méter magas Ortler félelmetes gleccserein tartott, csak azért, hogy «fiacskáit» a hó a jég és a halál birodalmában is felkeresse. Mintegy 1000 méteres mélység tátongott alatta midőn az ingadozó drótkötélpályán felszállt az Ortler egyik csúcsára és még a legtapasztaltabb és legvakmerőbb hegymászót is megszégyenítő sporttudással és acélidegekkel folytatta útját a legelső őrszemekig, holott reá minden lépésnél ezer halál leselkedett. Nagyon is érthető, ha ott harcoló katonái a bámulat és ragaszkodás érzelmeivel fordultak hadvezérük felé. Egyik megillető tevékenysége az volt, hogy egy magyar katonának, aki már tizennyolc hónap óta teljesített szolgálatot a gleccsereken, azonnal hosszabb szabadságot adott. Nem csoda, ha ez a vitéz a hadvezéri kegy megnyilatkozására letérdelt és átölelve *József főherceg* térdeit, többször megcsókolta azt.

Azonban hiába volt a főherceg

minden fáradozása és akarása, a küszöbön álló katasztrófát immár elhárítani nem lehetett. A monarchiának a fronton küzdő csapatait az ellenség és betegség, különösen pedig a spanyolnátha rettenetesen megtizedelte, a ruházat és az élelmezés a lehető legsiralmasabb volt, lőszerrel, ágyukkal és egyéb hadiszerekkel az anyaországok már nem tudták ellátni a csapatokat. Velük szemben a szövetséges és társult hatalmak seregei a legtokéletesebb hadi és műszaki felszereléssel harcoltak és soraiukat az amerikai csapatok napról napra sűrítették. A fizikai és anyagi pótolhatatlan hiányok mellé csatlakozott a lelkek fokozatos megrendülése. Az orosz fogságból hazatértek a hátsó területeken, majd a hadtápkörletben, sőt végül a fronton is elhintették a bolsevizmus fertőjét és a lelketlen felforgatók arról is gondoskodtak, hogy «jól kiképzett» agitátorok szintén kicsavarják a derék harcosok kezéből a fegyvert. A lelkek megrendülését a bolgár front összeomlása, a törökök végzetes vereségei és a németeknek a nyugati fronton való kikényszerített állandó visszavonulása is súlyosan fokozták.

József királyi herceg nagy művének VII. kötete mindezekről részletesen beszámol, de beszámol azokról az erőlködésekről is, amelyeket a békeszerető *Károly király* a vérengzés beszüntetése érdekében kifejtett és sajnosan megtudhatjuk azt is a könyvből, hogy a szövetséges és társult hatalmak a clemenceai góg és olthatatlan bosszúvágy vad indulataitól vezérelve, minden közeledést gúnyosan visszautasítottak, mert ők azt akarták elérni, hogy Németország és az Osztrák-Magyar monarchia tökéletesen a sárba tiportan hallgassák meg a békediktátumokat. *Wilsonnak* szemforgató és kétszínű «üzeneteit és pontjait» szintén megismerjük a kitűnő műből.

Megtudjuk azt is a könyvből, hogy az október utolsó napjaiban megkezdődött *Vittorio-Veneto-i* csata a támadó szövetségesek győzelmével végződött ugyan, azonban a magyar hadidicsőség még akkor is magas lánggal lobogott, mert egyebek között *Hadfy Imre gyalogsági tábornok XXIV. hadteste*, amelyben 41. és 51. honvédhadosztályok harcoltak, éppen olyan vitézül küzdött az utolsó percig, mint a háború első napjaiban.

József királyi herceget a katonai kötelesség a tiroli frontról Magyarországra szólította, hogy szent István birodalmát annak ezer éves határainál megvédje. Azonban ez a királyi elhatározás már azért sem volt végrehajtható, mert a királyi herceg, kit az uralkodó az összeomláskor tábornaggyá nevezett ki, nem kapott magyar csapatokat. Magyarország védelméből semmi sem lett. *Károly király József királyi herceget* mint «homo regiust» Magyarországra küldötte, hogy a Budapesten megkezdődött és a vidékre is átharapódzott fékevesztett anarchiát letörje. Ez azonban már lehetetlennek bizonyult, mert Károlyi Mihály és cinkostársai tökéletesen felforgatták a társadalmi rendet és mert Budapesten nem volt már egyetlenegy olyan század sem, amellyel rendet lehetett volna teremteni. József királyi herceg vésző magyar szíve feljajdult mid'n hazája sírjánál így zokogott: «Egy hónappal elkéstem.» Azután jött *Linder* hadügyminiszter rendelete, hogy a magyar csapatok tegyék le a fegyvert, azután következtek *Padua és Belgrád*. *József királyi herceg* a király határozott parancsára letette a fogadalmat a Nemzeti Tanácsnak, hogy hazájában maradhasson. Megígérték neki, hogy ő lesz az újonnan szervezendő magyar hadsereg főparancsnoka, azonban ez csak ígélet maradt s a hős hadvezér és forró szívé hazafi a nyugállományba kényszerült, bár

egy tábornagyot nyugdíjazni nem lehet. Nyugdíjilletményeiről és a katonai Mária Terézia-rend javadalmaszásáról is lemondott egykori hősei, a rokkantak javára.

A legutolsó *francia poilu*, aki még talán a nevét sem tudta leírni, boldogabb érzésekkel tért haza a világháborúból, mint *József királyi herceg*, mert a *poilu* tudta, hogy a franciák és szövetségeseik megnyerték a háborút, *József királyi hercegnek* ellenben, aki előtt meghajlik egész nemzete, aki kezdettől fogva az összeomlásig vitézeivel együtt küzdött a harctéren és akinek mellét a Terézia-rend középkeresztjén és a tölgyfaágas Pour le mérite-rendjelen kívül a bel- és külföldi rendjelek megszámlálhatatlan sokasága díszíti, meg kellett érnie azt a rettenetességet, hogy rajongva szeretett hazáját a határain leselkedő hiénák megszállották és Szent István örökének háromnegyed részét elrabolták. Hiába lobogtatta a magyar katona a záség és becsület zászlaját, az utolsó napokig, az árulás és a földalatti aknamunka összetörte Magyarországot. Ez fáj *József királyi herceg* lelkének, aki a következő gyönyörű sorokkal fejezi be egyedülálló, kiváló és rendkívül értékes művét:

«Leteszem tollamat és imára kucsolom kezemet, midőn szívem mélyéből fakad föl a forró fohász: Isten, áldd meg a hős magyart!»

Gabányi János tábornok.

Babits Mihály: Az európai irodalom története. Budapest, Nyugatkiadás.

Egyetemes vagy világirodalomtörténetek nálunk is, külföldön is sokkötetes műveket jelentenek, jobbra több szerző tollából, ezek egy-egy tárgyterületnek, egy-egy faji vagy nemzeti irodalomnak nyújtják adatokkal minél zsúfoltabb «áttekintés»-ét, s azután munkáik

összességéből áll elő harmadfélezer évnek mozaikképe, hihetetlen aránytalanságokkal, az egységnek és egyensúlybantartásnak úgyszólván minden nyoma nélkül. Ha meg egyetlen szerző vállalja a feladatot, kompenzációnál, lexikoni adatok és értékelések fölmelegítésénél, másodkézből való értesültségek egymáshalmazásánál egyebet már eleve nem remélhetünk.

Most a legmélyebb és leggyökerebb műveltségű magyar költő e lényegfelejtő szorgalmi dolgozatok és féltájékozottsággal tájékoztatni kívánó «általános műveltség»-táplálékok helyett a lényeg megragadására tör, elsősorban heves lírai kényszerből, mert az emberi szellem európai termőterületének mélyrétegeiben a tulajdon művészete tápláló nedvnek eredőhelyét és misztikus megtermékenyítőfolyamatát fürkészi, de emellett nyílt pedagógiai célzattal is, mert nagyonis idejénvalónak érzi, hogy a széthullásra vezető, a kor- és életigényekkel alkuba bocsátkozó mai felfogás ellenében a görögségtől máig követhető egységes szellemi, irodalmi hagyománynak hűségére és tiszteltetére intsen. Törekvését önmaga vallja konzervatívnak, sőt reakciónak, hiszen a modern irodalmak nem a közös áramban keresik a maguk útját, egyre inkább arra büszkék, amiben attól különbözni és elszakadni tudnak. Irodalmi kultúránk e fölbomlási tünetei közt Babits Mihály menedékül mutatja fel az évezredekken át vállvetve felhalmozott kincsek otthonát, melyben emberi fajtánk legtökéletesebben fejezte ki a benne rejlő istenit, de amelynek ragyogását a korszerű gőzökön és gépi fényeken át hovatovább végkép szem elől téveszti.

Babits könyve valójában egy negyedfélszáz lapra terjedő esszé, melynek tárgya: a remekművek szelleme. Világos, hogy az ő elgondo-